STRUCTURI SINTACTICE CU VALENȚE STILISTICE ÎN LITERATURA VETEROTESTAMENTARĂ A *PSALMILOR*[1]

DANA-LUMINIȚA TELEOACĂ[*]

1. Precizări preliminare

Aşa cum consideră, de comun acord, specialiştii în domeniu (v. Irimia 1999: 218), nivelul sintactic determină în mod esențial profilul stilului beletristic între celelalte variante funcționale ale limbii. Acest compartiment al limbii este, la rândul său, aproape de neconceput în afara noțiunii de „structură ritmică": ritmul este cel care impune o anumită sintaxă sau, cu alte cuvinte, structurile ritmice se află în raport de adecvare directă cu sintaxa, ritmul dirijând atât alegerea cuvintelor, cât şi combinațiile acestora. Dacă prin ritm înțelegem acea structură profundă care stă la baza tuturor deplasărilor poetice ale discursului[2], atunci putem afirma că numeroasele figuri sintactico-poetice identificate în textul psalmic sunt expresia unui ritm inconfundabil, specific acestei creații biblice veterotestamentare.

Pornind de la aceste premise, în studiul pe care îl propunem, vom încerca să schițăm un profil stilistic al textului sacru psalmic (o versiune biblică ortodoxă modernă), din perspectiva figurilor sintactice identificate aici.

---

[1] Publicăm aici, cu intenție de sinteză, rezultatele unei cercetări ample, din care anumite fragmente au apărut deja în unele publicații/site-uri, după cum urmează: *Structuri retorico-poetice în textul psalmic modern*: ***paralelismul sintactic***, în vol. „*Cuvinte potrivite*". *Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013, p. 441–452; *Modernitatea textului biblic*: *performativele implicite*, *Relicve ale unor structuri sintactice arhetipale în textul biblic* (*Construcții eliptice şi apozitive*) şi *Repetiția anaforică şi refrenul în scrierea biblică a* ***Psalmilor*** (http://www.poezie.ro/index.php/essay/14023723/Repeti%C5%A3ia_anaforic%C4%83_%C5%9Fi_refrenul_%C3%AEn_scrierea_biblic%C4%83_a_Psalmilor,<http://www.agonia.ro/index.php/author/0014350/Daniela_Luminita_Teleoaca>), *Paralelismul sintactic în literatura psalmică modernă* (http://www.proza.ro/proza.php/proza/14023647/wap.php şi pe http://poezii.mobi/2013/02/paralelismul-sintactic-in-literatura-psalmica-moderna-de-daniela-luminita-teleoaca/).

[*] Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" al Academiei Române, București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, România.

[2] „Tensiunile ritmice arhitecturante condiționează configurația generală a intensificării logogenice" (Popescu 1991: 126).

ALIL, t. LIV, 2014, Bucureşti, p. 111–133

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

2. Structuri sintactice cu funcție stilistică

Cum observam şi cu altă ocazie (v. Teleoacă 2012c: 55 ş.u.), o serie de fapte lingvistice arhaice (în speță, sintactice), identificate în scrierile religioase moderne, sunt susceptibile de a fi interpretate nu numai prin prisma conservatorismului lingvistic specific acestui tip de text, ci inclusiv în calitatea lor de mărci particulare de caracterizare stilistică a literaturii religioase (sau ca particularități stilistice intrinseci, imanente scrisului sacru). Observația se susține cu atât mai pregnant în cazul unei creații religioase cum este cea psalmică, reprezentativă pentru aria culturală estetică definită în limitele câmpului religios. Astfel, fidelitatea deosebită a textului religios (în speță, biblic) apărut în mediu confesional ortodox, în ceea ce priveşte atât o serie de tipare lingvistice, cât şi numeroase figuri sintactice cu valențe stilistice, ne îndreptățeşte să admitem, cel puțin în unele situații, o dublă continuitate (față de textul fondator[3]), lingvistică, respectiv stilistică[4].

Poemele psalmice, opere colecționate, se pare, în epoca regilor David şi Solomon, la origini creații în mod fundamental cântate, erau în realitate opere performate printr-un ceremonial mai complex (sincretic) – vers, muzică, dar şi o anumită „mişcare scenică” –, elemente ce susțin calitatea de text reprezentat al poemului psalmic. Funcția pragmatică cu care se asocia acest tip de creație religioasă (un text compus în special în scopul performării sale în cadru liturgic, în contextul slujbelor ținute la Templu) este responsabilă pentru un anumit tip de adecvare structurală ce rezidă, printre altele, în valorificarea construcțiilor cu rol mnemotehnic. Astfel, refrenul, repetiția anaforică, anadiploza, paralelismul sintactic, acrostihul ş.a. reprezintă veritabile strategii de construcție (menite să faciliteze memorarea şi reproducerea acestor poeme), ele fiind, în ultimă instanță, expresia unui ritmo-melodism aparte, ce poate fi definit drept „catalizator mnemonic”[5].

Cel mai adesea este vorba despre construcții cu funcție intensificatoare (retorică), multe dintre ele prezentând relevanță pentru un stadiu primar de dezvoltare lingvistică (cf. fraza nominală, apoziția, parataxa sau construcțiile intensive).

2.1. Paralelismul sintactic

În vechile studii de retorică, libertatea oratorului de a vorbi despre orice era îngrădită de respectarea concordanței dintre sens şi forma cuvântului, precum şi de cultivarea antitezei şi a simetriei, toate elemente garante ale unui discurs reuşit şi care – considerăm – prezintă relevanță inclusiv în contextul analizei unui text religios cum este poemul psalmic, expresie, prin excelență, a unei poezii retorice.

[3] Termen preluat de noi de la Maingueneau, Cossuta 1995.

[4] Pentru definirea conceptului de „continuitate stilistică” (vs „continuitate lingvistică”), v. Teleoacă 2012c: 55 ş.u.

[5] În acest sens, Iulian Popescu (1991: 164) menționează ca relevant felul în care anumite civilizații au reținut şi transmis textele care formează fondul de cultură arhetipală ce le asigură perenitatea, un exemplu foarte bun fiind cel al poemelor homerice.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Măiestria artei poetice specifice *Psalmilor* ar rezida, în opinia unor exegeți biblici, în primul rând în ceea ce a fost denumit paralelism sintactic:

> Caracteristica semnificativă a poeziei ebraice este ritmul ideilor numit paralelism sau structură echilibrată, aşezarea versului lângă vers într-o varietate de tipare. Această structură aparte a fost asemănată cu fluxul şi refluxul mării sau, aşa cum spunea un scriitor german, cu „înălțarea şi scufundarea inimii în necaz" (Anania 2011).

Observațiile lui Anania surprind relația – remarcată, de altfel, şi de alți specialişti în domeniu şi pe care noi înşine am luat-o drept preambul al discuției de față – dintre o structură de profunzime, în speță ritmul, şi una de suprafață: construcțiile sintactice în care se organizează şi se vehiculează un anumit mesaj (religios, în cazul de față). Este vorba, în ultimă instanță, despre adecvarea unor structuri semnificante la structuri specifice de semnificare sau, cu alte cuvinte, despre concordanța dintre sens şi forma cuvântului.

Forța estetică de netăgăduit a acestei figuri sintactice se reflectă în capacitatea ei semnificativă, constând în redarea unor conținuturi care transcend aşa-numita „naționalitate" şi care se impun, prin urmare, a fi descifrate în acord cu legile „inimii omeneşti" în general, cu sensurile ultime, esențiale şi universale ale unei anumite realități (omul în dialogul său necontenit cu Sacrul). Paralelismul sintactic, cultivat în textul biblic modern, reprezintă o punte solidă de legătură cu realitatea primă integrată textului fondator, pe care o păstrează nealterată, în virtutea unui principiu de continuitate stilistică[6]:

> […] această formă metrică orientală nu pierde aproape nimic din valabilitatea şi frumusețea ei prin traducere, pe măsură ce cititorul se obişnuieşte cu repetarea unei expresii după alta, dispuse potrivit unui *şir considerabil de variații ținute în echilibru* (*ibidem*).

Aşadar, în poemul psalmic, creație care nu mizează pe structuri prozodice în care ritmul şi rima sunt cultivate în mod programatic, stilisticul îşi găseşte şi îşi valorifică propriile resurse, cu nimic mai prejos, raportat la creațiile subordonate unor idealuri de versificație strict precizate.

În discuția care urmează, adoptând clasificarea propusă de Bartolomeu Anania (2001: 615 ş.u.; v. şi Anania 2011), distingem trei tipuri de paralelism: **a.** paralelismul sintactic sinonimic, în care „cel de al doilea stih repetă ideea primului şi o rosteşte oarecum altfel"; **b.** paralelismul antonimic, care „pune cele două stihuri în opoziție sau în contrast de gândire" şi **c.** paralelismul sintactic sintetic (sau formal), în care „cel de al doilea stih preia ideea primului şi o transmite celor următoare, amplificând-o; în acest fel, primele două paralelisme (sinonimic şi antitetic) se întrepătrund".

a. Paralelismul sintactic sinonimic

Poate fi considerat o modalitate de reformulare discursivă. Afirmația se susține atât în cazul în care admitem definirea conceptului de reformulare drept „modalitate de menținere a contactului între doi interlocutori, prin controlul exercitat de către un emițător asupra propriului discurs" (cf. Borțun, Săvulescu

[6] Astfel, problema stilistică se dovedeşte a fi mai mult decât o simplă chestiune formală, de structură, ea reprezentând „poarta" ce se deschide către semnificație, către realitatea elementară, esențială.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

2005: 72), cât şi în acela în care atribuim acestui concept semnificaţia de „transformare a unei unităţi discursive de lungime variabilă – de la cuvânt la text – într-o altă unitate, care este considerată echivalentă din punctul de vedere al semnificaţiei” (cf. *ibidem*). Prima accepţie vizează latura pragmatică a enunţului biblic (psalmic), performat într-un scop perlocuţionar/ilocuţionar specific, mai exact în sensul stabilirii şi menţinerii dialogului cu planul transcendent. „Mecanismul” concret al realizării paralelismului sintactic sinonimic pare a ilustra perfect cea de a doua accepţie cu care termenul reformulare figurează în literatura de specialitate. Revenind la caracterizarea lui Anania, care defineşte acest tip de paralelism prin repetarea, nu întru totul identică, în cel de al doilea stih, a ideii primului stih, echivalenţele „terminologice” se stabilesc uşor: primul stih este, astfel, o primă unitate discursivă care „se converteşte” într-o a doua unitate discursivă, graţie echivalenţei semantice dintre cele două secvenţe discursive.

În poemul psalmic sunt contexte în care, în limita celor două „tablouri” paralele, este „reluat” acelaşi verb, într-un tipar sintactic intensificator, cu funcţie retorică: „*Să se ruşineze* şi să se tulbure foarte toţi vrăjmaşii mei; să se întoarcă şi *să se ruşineze* foarte degrab” (Ps 6:10); „Şi El *va judeca* lumea; cu dreptate *va judeca* popoarele” (Ps 9:8) ş.a. În alte situaţii este reluat acelaşi verb, însă cu referire la un alt subiect (S_2), prezentat „paralel” cu primul (S_1), într-o structură a cărei funcţie de reliefare (emfatică) este evidentă: „*Nu se mântuieşte* împăratul cu oştire multă şi uriaşul *nu se va mântui* cu mulţimea tăriei lui” (Ps 32:16). La un nivel de profunzime, enunţul se decodează ca o structură comparativă (cf. „*Aşa cum* împăratul nu se mântuieşte cu oştire multă, *nici* uriaşul nu se va mântui cu mulţimea tăriei lui”), cu valenţe apoftegmatice clare: accederea la valorile spirituale (religioase, în cazul de faţă) este departe de a reprezenta consecinţa unor „atuuri” politice sau a altor aspecte pur lumeşti.

Foarte adesea însă, paralelismul sinonimic presupune actualizarea unor structuri relevante pentru „variaţia (propriu-zisă) de expresie”[7], constând în „reluarea” (cu funcţie intensificatoare şi de precizare[8]) ideii „iniţiale”, exprimată la începutul versetului respectiv, printr-un verb sinonim şi, eventual, prin varierea structurii stilistice: „Şi-i *voi sfărâma* pe ei *ca praful în faţa vântului, ca tina uliţelor* îi *voi zdrobi* pe ei” (Ps 17:46); „Dumnezeu *va zdrobi* dinţii lor în gura lor; *măselele leilor* le-*a sfărâmat* Domnul” (Ps 57:6) ş.a. În alte contexte, imaginea este „amplificată” nu prin „dublarea” unei comparaţii, ci prin explicitarea unei metafore (avem, prin urmare, o metaforă *in praesentia*): „Că m-*au înconjurat câini* mulţi, *adunarea celor vicleni* m-*a împresurat*” (Ps 21:17) ş.a.

[7] Unii specialişti în domeniu susţin că funcţia principală a sinonimelor „poate fi numită funcţie de *diferenţiere* [subl.n.], de precizare” (Budagov 1961: 67; cf. şi Miclău 1977: 52). Această funcţie a sinonimelor pare a fi implicată şi în doctrina lui Ferdinand de Saussure, potrivit căreia totul în limbă se bazează pe diferenţe: „[...] în interiorul aceleiaşi limbi, toate cuvintele se limitează reciproc: sinonime ca *redouter*, *craindre*, *avoir peur* nu au valoare proprie decât prin opoziţie” (Saussure 1998: 129). În contextul acestor observaţii, conceptul de *tautologie* se cuvine a fi reanalizat, redefinit, în sensul eliminării oricărei conotaţii negative din semantica sa (cf. definirea tautologiei drept „greşeală de limbă constând în repetarea cuvintelor echivalente în plan semantic”).

[8] Funcţie identificată în studiile de specialitate ca luând naştere în cazul sinonimiei juxtapuse, numită şi sinonimie în contact (cf., de ex., Vinţeler 1983: 19).

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Structura paralelă se construieşte inclusiv prin valorificarea unor sintagme nominale (echivalente sub raport semantic[9]) circumscrise schemei sintactice de dativ adnominal: „*Făclie picioarelor mele* este ***legea*** Ta şi *lumină cărărilor mele*" (Ps 118:105).

Intensificarea retorică este adesea rezultatul valorificării unor structuri sinonimice ce se disting prin seme graduale: „Către Tine, Doamne, *voi striga* şi către Dumnezeul meu *mă voi ruga*" (Ps 29:8); „*Strigați lui Dumnezeu* tot pământul. *Cântați numele Lui*; *dați slavă* laudei Lui" (Ps 65:1) ş.a.

Structurile sinonimice paralele capătă o forță (retorico-lirică) deosebită în situațiile în care se mizează pe valorificarea estetică a categoriei gramaticale a persoanei. De pildă, în versetul „Că *Tu* eşti aşteptarea mea, *Doamne*; *Domnul* este nădejdea mea din tinerețile mele" (Ps 70:6), efectul stilistic este generat, în mare măsură, prin „trecerea" de la pers. a II-a (adresarea directă către Divinitate) la pers. a III-a. Este – considerăm – unul dintre nenumăratele exemple[10] ce par a ilustra ideea, atât de plastic exprimată de Anania 2011, a „înălțării şi a scufundării inimii în necaz": pers. a II-a corespunde intimității psalmistului cu Iahve (un dialog direct, nemediat), în timp ce *Domnul* (= pers. a III-a) evocă un plan relativ distant de comunicare, poate chiar un sentiment dramatic al înstrăinării omului de Divinitate.

Sunt de menționat şi o serie de tipare mai complexe, în care paralelismul sinonimic depăşeşte limitele unui singur verset, în astfel de situații putându-se vorbi despre o „prelungire" poetico-retorică, dar şi de conținut, a unui enunț în celălalt (cel de al doilea verset reprezintă, de fapt, o structură sintactică sinonimică cu funcție de explicitare, de precizare[11]): „***învață-mă*** *îndreptările* Tale./ ***Fă să înțeleg*** *calea îndreptărilor* Tale" (Ps 118:26–27), „*Să se ruşineze* şi ***să se înfrunte*** cei ce caută sufletul meu./ ***Să se întoarcă înapoi*** şi *să se ruşineze* cei ce-mi voiesc mie rele" (Ps 69:2–3) ş.a.

Paralelismul sinonimic, transpus într-un tipar simplu (corespunzând unui singur verset) sau mai complex (binar, ternar), reprezintă, de multe ori, cadrul sintactic de articulare a altor figuri sintactice, cum sunt, bunăoară, repetițiile epiforice sau structurile anadiplotice (cf. şi *infra*, **2.2**): „Toate neamurile m-au înconjurat şi ***în numele Domnului i-am înfrânt pe ei***./ *Înconjurând m-au înconjurat* şi ***în numele Domnului i-am înfrânt pe ei***./ Înconjuratu-m-au *ca albinele fagurele*, dar s-au stins *ca focul de spini* şi ***în numele Domnului i-am înfrânt pe ei***" (Ps 117:10–12); „Şi s-a suit pe heruvimi şi *a zburat*; *zburat-a* pe aripile vântului" (Ps 17:12) ş.a. În primul exemplu, îmbogățirea şi amplificarea imaginii din structura sintactică primară se realizează, aşa cum se poate observa, prin apelul la construcții intensive cu tradiție în literatura sacră (cf. Munteanu

[9] În acest context, coordonarea celor două structuri sinonimice are drept efect redundanța stilistică, un aspect pe deplin integrat poeticii textului psalmic.

[10] Mai multe exemple şi o interpretare detaliată a acestora se vor găsi în articolul nostru *Literatura veterotestamentară a Psalmilor: niveluri de analiză semiotico-pragmatică. 'Dramatizarea' în textul biblic al Psalmilor. Instanțe implicate în 'dialog' şi strategii discursive*, care urmează a fi publicat în revista „Studii şi cercetări lingvistice".

[11] Cf. şi *supra*, sinonimia juxtapusă sau în contact.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

2008: 78; v. şi Teleoacă 2012c: 57), precum şi la figuri stilistice cu funcție retorică (comparația).

b. Paralelismul sintactic antonimic

Reprezintă, în economia poemului psalmic, mai mult decât o tehnică de versificație (constând din alternanța strofă/antistrofă), tocmai prin capacitatea de a opune „nu atât un verset altui verset, cât mai ales un tablou altui tablou, în acelaşi poem" (Gomboş, *Psalmii*), afirmație care echivalează cu a recunoaşte deosebita forță evocativă în plan ideatic-estetic a acestui procedeu sintactic.

La fel ca în cazul paralelismului sintactic sinonimic, structurile opozitive paralele se pot actualiza fie în interiorul unuia şi aceluiaşi verset, fie în limitele a două/mai multe versete consecutive. Pentru ambele cazuri menționate, textul psalmic furnizează exemple de transpunere a antonimiilor în tipare relativ variate şi complexe. Astfel, la nivelul unui verset, întâlnim nu numai situații în care prima parte a unui enunț prezintă o anume realitate, pentru ca aceasta să fie „contracarată" în secțiunea secundă a aceluiaşi verset, ci şi contexte în care tiparul menționat „se complică" într-o organizare dual㠹 situație ilustrată de noi mai jos prin paralelismul sintactic antonimic binar. Dacă, în unele cazuri, „informația", corespunzând unei singure structuri antonimice, este „distribuită" în limitele a două/trei versete, în altele, structura antitetică, dezvoltată în interiorul unuia şi aceluiaşi verset, este „dublată" în versetul/versetele următoare, prin structuri paralele care, fără a putea fi considerate drept sinonimice ale celei dintâi (situație în care astfel de exemple ar fi fost grupate în categoria paralelismului sintactic sintetic), vin „în prelungirea" semantico-conceptuală a acesteia, ele ilustrând, de pildă, un raport logic de natură consecutivă, cu relevanță în plan etic-religios (v., de pildă, *infra*, Psalmul 19).

Semnalăm, pentru început, unele contexte în care forța ilocutorie a verbului din prima unitate discursivă pare a fi anulată sau, în orice caz, diminuată semnificativ prin articularea unui enunț ulterior[12]. De pildă, *a striga* nu-şi (mai) găseşte un corespondent simetric sinonimic în *a auzi*/*a fi auzit* sau *a primi*, *a vedea* etc. (cf. *supra*, exemplele citate la **a.**), ci un pandant în sferă negativă[13]; în astfel de situații, raportul emitere – receptare este perturbat, tentativa de comunicare cu transcendentul eşuând: „*Strigat-au* către Domnul, şi *nu era* cel ce mântuieşte" (Ps 17:45); „Dumnezeul meu, *striga-voi* ziua şi *nu vei auzi*" (Ps 21:2) ş.a. Alteori, deşi opoziția dintre două stări de fapt nu este atât de evidentă ca în exemplele citate mai sus, ea transpare totuşi dintr-o organizare sintactică antonimică; în exemplul care urmează, semnul de punctuație „substituie" un conector cu valoare adversativă („căderea în somn" corespunde unei stări de renunțare/resemnare a subiectului liric, căreia i se opune veghea – punte către transcendent): „Eu *m-am culcat şi am adormit*; *sculatu-m-am* că Domnul mă va sprijini" (Ps 3:5).

[12] Cel mai adesea însă, cele două enunțuri antitetice se reliefează reciproc, ele potențându-şi conținutul şi semnificația (vezi *infra*, exemplele şi discuția care urmează).

[13] În astfel de contexte, *şi* coordonator are valoare adversativă, iar nu copulativă.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Antonimia poate viza unul şi acelaşi subiect/grup uman, în „posturi" diferite (cf. exemplele citate *supra*), dar acest tip de relaţie semantică reliefează foarte adesea prototipuri umane distincte, structurarea sintactică fiind dictată de organizările dihotomice identificabile la nivel semantic-conceptual şi, în ultimă instanţă, în plan referenţial/ontologic propriu-zis. Enunţurile astfel rezultate au un pronunţat caracter gnomic (încărcătură etică-religioasă şi didactică): *păcătosul* sau *fățarnicul*, de pildă, este definit prin opoziţie cu *dreptul/credinciosul* (cf. „Multe sunt bătăile *păcătosului*; iar pe cel *ce nădăjduieşte în Domnul*, mila îl va înconjura", Ps 31:11; „Că *cei ce viclenesc* de tot vor pieri; iar *cei ce aşteaptă pe Domnul* vor moşteni pământul", Ps 36:9 ş.a.), în timp ce portretul *bogatului* se conturează (mai) pregnant pus în balanţă cu cel al *omului sărac*: „*Bogaţii* au sărăcit şi au flămânzit, iar *cei ce-L caută pe Domnul*, nu se vor lipsi de tot binele" (Ps 33:10).

Alteori, opoziţia între două entităţi/prototipuri umane este redată la nivelul unei paradigme pronominale minimale (cf., de pildă, *unii*, *alţii*, *aceştia*/*noi*), în care „instanţele" se precizează în context: „*Unii* se laudă cu căruţele lor, *alţii* cu caii lor, iar *noi* ne lăudăm cu numele Domnului Dumnezeului nostru./ *Aceştia* s-au împiedicat şi au căzut, iar *noi* ne-am sculat şi ne-am îndreptat" (Ps 19:7–8).

Sunt situaţii în care o relaţie opozitivă mai complexă (de pildă, un paralelism sintactic antonimic binar) se desfăşoară în graniţele unui singur verset. Astfel, versetul 27 din Psalmul 108 ilustrează, pe de o parte, opoziţia dintre planul uman şi cel divin, pe de alta, dintre tabere distincte delimitate la nivel uman: „Ei vor blestema şi Tu vei binecuvânta. Cei ce se scoală împotriva mea să se ruşineze, iar robul Tău să se veselească" (verset în care cele două enunţuri, aparent autonome, se leagă într-o structură implicită de profunzime: cei care blestemă sunt cei care se scoală împotriva psalmistului, căruia Domnul îi va da binecuvântarea, deci şi raţiunea de a fiinţa întru bucurie).

Expresivitatea deosebită a unor versete realizate în conformitate cu această schemă sintactică derivă din valorificarea antinomiei/paradoxului. De pildă, în Psalmul 113, afirmarea existenţei unei structuri la nivel anatomic este urmată de negarea funcţionalităţii, deci a validităţii acesteia: „Gură au şi nu vor grăi; ochi au şi nu vor vedea;/ Urechi au şi nu vor auzi; nări au şi nu vor mirosi;/ Mâini au şi nu vor pipăi; picioare au şi nu vor umbla, *nu vor glăsui cu gâtlejul lor*"[14] (Ps 113:13–15). Versetele îşi relevă semnificaţia în contextul în care ele „zugrăvesc" portretul aşa-numiţilor „idoli ai neamurilor" (idolii păgâni), portret prezentat în opoziţie cu cel al divinităţii celei adevărate, „care este în cer" (Ps 113:11). Conceptul unei astfel de divinităţi, în ultimă instanţă, o formă fără fond, este valorificat în scopul afirmării unei învăţături religioase esenţiale (la vechii evrei şi nu numai), anume că mântuirea nu poate veni de la oameni şi nici de la lucrul mâinilor acestora (adică de la idoli), ci din cer, de la Dumnezeul cel adevărat (Ps 113:12).

[14] Element aparent „intrus", care „sparge" coeziunea tiparului respectiv, în realitate însă jucând rolul unei structuri paralele antonimice în relaţie cu secvenţa *gură au*, respectiv al uneia sinonimice, prin raportare la *nu vor grăi*.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

c. Paralelismul sintactic sintetic

Sunt structuri mai complexe (cel puțin teoretic), în măsura în care paralelismul sintactic sintetic presupune asocierea între cele două tipuri structurale discutate *supra* (**a.** şi **b.**).

Dacă, în unele situații, cele două construcții paralele (antonimică, respectiv sinonimică) se actualizează în limitele unui singur verset (cf. „*Strigat-au* către Domnul, şi *nu era* cel ce mântuieşte; şi *nu* i-*a auzit* pe ei", Ps 17:45 sau „Dumnezeul meu, *striga-voi* ziua şi *nu vei auzi*, şi noaptea şi *nu Te vei gândi* la mine", Ps 21:2), în altele, paralelismul sintetic include două, trei şi chiar mai multe versete consecutive. Contextele ilustrative pentru această ultimă situație grupează exemple relativ variate. Astfel, la nivel de verset se poate actualiza un paralelism sintactic antonimic (cf., de pildă, opoziția Dumnezeu/om, căpetenii), simultan articulându-se structuri sinonimice paralele, în versete consecutive: „Mai bine este a te încrede în Domnul, decât a te încrede în om;/ Mai bine este a nădăjdui în Domnul, decât a nădăjdui în căpetenii" (Ps 117:8–9) ş.a.

Alteori, mai multe versete consecutive dezvoltă structuri sintactice sinonimice, care vor fi „contracarate" printr-un verset ulterior: „Să se ruşineze şi să se înfrunte cei ce caută sufletul meu;/ Să se întoarcă înapoi şi să se ruşineze cei ce-mi voiesc mie rele;/ Întoarcă-se îndată ruşinați cei ce-mi grăiesc mie: „«Bine, bine!»/ Să se bucure şi să se veselească de Tine toți cei ce Te caută pe Tine, Dumnezeule, şi să zică pururea cei ce iubesc mântuirea Ta: «Slăvit să fie Domnul!»" (Ps 69:2–5).

2.2. Anadiploza

Anadiploza, figura retorică prin care se începe o frază/propoziție cu cuvântul/cuvintele de la sfârşitul frazei/propoziției precedente[15], este, de regulă, valorificată într-un text în scopul articulării unei exprimări viguroase, în conformitate cu principiul „repetării pentru sporirea efectului". Cultivată cu fervoare încă din Antichitatea greco-latină (cf., de exemplu, *Catilinarele* lui Cicero), apare frecvent şi în epoca modernă, la unii scriitori (a se vedea, de pildă, creația poetică a lui Pierre Claudel sau a lui Mihai Eminescu).

În textul psalmic, cel mai adesea, în tiparul anadiplotic intră verbul, reduplicat frecvent (la timpurile compuse) printr-o formă inversă, aspect care generează efecte eufonice şi, implicit, poetico-retorice similare celor specifice chiasmului. Cele două forme verbale sunt fie ocurente în aceeaşi frază, ele fiind juxtapuse prin virgulă[16] (cf. „Domnul Dumnezeu *este binecuvântat*, ***binecuvântat este*** Dumnezeu zi de zi", Ps 67:20), fie, cel mai adesea, apar în propoziții distincte, separate, de regulă, prin punct şi virgulă (cf. „Şi s-a suit pe heruvimi şi *a zburat*; ***zburat-a*** pe aripile vântului", Ps 17:12; „Pentru numele Tău Te-*am aşteptat,*

[15] Definiție care pledează în favoarea statutului de *auxiliar mnemotehnic* al acestei structuri sintactice.

[16] Deşi poate mai exact ar fi ca, în astfel de situații, să vorbim despre *repetiție didactică* (cf. şi *infra*, **2.4**).

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Doamne; ***aşteptat-a*** sufletul meu spre cuvântul Tău...", Ps 129:5) şi, mai rar, prin punct: „[...] şi ne-am bucurat şi *ne-am veselit* în toate zilele vieții noastre./ ***Veselitu-ne-am*** pentru zilele..." (Ps 89:17). Cum se poate contata şi din unele exemple citate mai sus, sunt situații în care reduplicarea este una „imperfectă", nu numai din punctul de vedere al nonidentității categoriei persoanei, ci şi în sensul că între un anume verb şi forma sa reduplicată „se interpun" unele secvențe verbale: un vocativ, diverse construcții nominale sau un obiect direct [+ pers.] reluat redundant[17].

Anadiploza (cel mai adesea, în tipare imperfecte) apare rar în cazul altor părți de vorbire, în speță substantivul sau substitute ale acestuia: „Întru Tine m-am întărit *din pântece*; ***din pântecele*** maicii mele Tu eşti acoperitorul meu" (Ps 70:7); „Mamă va zice Sionului *omul* şi ***om*** s-a născut în el..." (Ps 86:4); „Că s-au sfătuit într-un gând *împotriva lui* [a Israelului, n.n.]. ***Împotriva Ta*** legământ au făcut"[18] (Ps 82:5); „Dar Dumnezeul nostru e *în cer*; ***în cer*** şi pe pământ toate câte a voit a făcut" (Ps 113:11).

Exemplele citate susțin faptul că structura anadiplotică se actualizează frecvent într-un tipar de paralelism sintactic (sinonimic), efectele stilistico-retorice cele mai pregnante rezultând în cazurile de separare a celor două forme ocurente prin punct sau prin punct şi virgulă. Când partea de vorbire care construieşte acest tipar este verbul, „eficiența" maximă este atinsă prin reduplicarea în formă inversă a verbului respectiv.

2.3. Refrenul

Este atestat încă din cele mai vechi timpuri, martor rămânând folclorul ancestral. Prezent în cântecele tuturor popoarelor, se pare că s-a născut din cântarea alternativă, responsorială între un solist şi cor. Alte teorii susțin apariția refrenului dintr-un imbold poetic de bază în jurul căruia „se improvizează" şi la care se revine în mod obligatoriu[19]. Cultivarea refrenului relevă un procedeu de adâncire a expresivității, a unei anumite idei, stări sau efect artistic. Dar refrenul, pe lângă funcția ideatico-expresivă, constituie şi un pretext în construcția formală. Restul textului poate fi văzut, de fapt, ca un ansamblu de variațiuni constituite în jurul refrenului, care rămâne cu funcție tematică de bază. În unele genuri are funcție de invocație, în altele – constructiv-estetică (pentru mai multe informații, a se vedea DTM).

În ceea ce priveşte creația psalmică, refrenul – apărut, fără îndoială, în contextul în care, la început, la vechii evrei, aceste texte se performau în mod fundamental muzical (psalmii erau cântați responsorial/antifonic) – reprezintă o

[17] Aspect frecvent întâlnit în literatura religioasă, consemnat, de pildă, de noi şi în textul rugăciunii creştine (vezi Teleoacă 2012a).

[18] În realitate, o neconcordanță strict formală, întrucât, în perspectivă pragmatică, *lui* şi *Ta* se suprapun referențial, aşa cum rezultă din textul psalmic: complotul împotriva Israelului este, de fapt, o uneltire împotriva Domnului Însuşi (apare şi aici orgoliul națiunii celei mai alese).

[19] Prin urmare, refrenul este un „punct de reper" (formal şi tematic, în acelaşi timp) pentru construcția unui text, aspect ce susține funcția mnemotehnică a acestuia.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

modalitate de organizare sintactico-formală a textului, cu incontestabile virtuți estetico-expresive. Este secvența[20] care concentrează principalul sau unul dintre principalele nuclee tematice[21] ale poemului respectiv, incluzând structural unul, cel mult, două versete, eventual cu unele „variații" („adaosuri" sau „omisiuni"). Este plasat aproximativ la jumătatea poemului, reluându-se în partea finală (ultimul şi, mai rar, penultimul verset al unui psalm)[22]. Din perspectiva celor remarcate, se poate admite o poziție relativ fixă a refrenului în textul psalmic, o anumită regularitate a acestuia, aspect ce pledează în favoarea unui tipar formal suficient de bine definit al acestui gen de creație[23].

Din punct de vedere tematic, cele mai multe dintre refrene reprezintă un pretext formal pentru elogiul Divinității[24], respectiv pentru (auto)rechizitoriul la adresa umanului: „Pentru ce eşti mâhnit, suflete al meu, şi pentru ce mă tulburi?/ Nădăjduieşte în Dumnezeu, că-L voi lăuda pe El; mântuirea feței mele este Dumnezeul meu" (Ps 41:6–7, Ps 16–17, versete finale); „Şi omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte şi s-a asemănat lor" (Ps 48:12, 21, verset final); „Doamne, Dumnezeul puterilor, întoarce-ne pe noi şi arată fața Ta şi ne vom mântui" (Ps 79:8, 20, verset final); „Făgăduințele mele le voi plini Domnului, înaintea a tot poporului Său" (Ps 115:5, 9, versetul penultim) ş.a.

De remarcat faptul că refrenul apare nu numai în poemele psalmice ample, ci şi în creațiile sintetice. Un exemplu în acest sens este Psalmul 66, alcătuit din numai şase versete, în economia textului refrenul ocupând poziția versetelor 3, respectiv 5, penultimul din text: „Lăuda-Te-vor pe Tine popoarele, Dumnezeule, lăuda-Te-vor pe Tine popoarele toate!" (Ps 66:3, 5).

2.4. Repetiția anaforică şi alte tipuri de repetiție

Definită în literatura de specialitate drept procedeul stilistic constând în repetarea aceluiaşi cuvânt la începutul mai multor fraze sau părți de frază pentru

[20] În studiile de specialitate, „secvența" desemnează unitatea sintactică care „depăşeşte nestânjenită granițele unității narative" şi pe care o regăsim, „identică sau cu neînsemnate variații, în locuri diferite şi îndepărtate" (Hăulică 1981: 29). Cum recunoaşte autoarea citată, este vorba, în general, despre secvențe „intens semnificative", acesta reprezentând, de fapt, aspectul care justifică reluarea „insistentă" a lor într-un text. Definiția şi conceptul pot fi validate şi cât priveşte literatura religioasă (în speță, psalmică), caracterizată printr-o puternică intertextualitate, trăsătură identificabilă inclusiv la nivelul unor secvențe–refren, cu circulație de la un poem psalmic la altul şi, mai mult, chiar în cărți distincte ale *Vechiului* (şi *Noului*) *Testament*.

[21] Cum spuneam şi mai sus (cf. *supra*, nota 19), refrenul concentrează secvențe verbale „intens semnificative", din acest punct de vedere el putând fi caracterizat drept un cadru sintactic ideal pentru exprimarea unor laitmotive.

[22] Distanța dintre cele două ocurențe este, adesea (în special în cazul poemelor mai ample), de 8–12 versete.

[23] Sunt însă şi excepții de la acest tipar; a se vedea, de pildă, Psalmul 106, în care secvența-refren „Lăudat să fie Domnul pentru milele Lui, pentru minunile Lui, pe care le-a făcut fiilor oamenilor" apare în versetele 8 şi 15, dar şi în 21, respectiv 31.

[24] În acest context, refrenul defineşte poemul psalmic drept creație encomiastică prin excelență.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

accentuarea unei idei sau pentru obținerea unor simetrii, repetiția anaforică este tratată în unele lucrări ca o subcategorie a paralelismului sintactic.

Alături de paralelismul sintactic propriu-zis, de anadiploză şi de refren (cf. *supra*), repetiția anaforică poate fi considerată o figură sintactico-retorică având (şi) rol mnemotehnic.

În textul psalmic, repetiția anaforică se actualizează în mai multe (în general, două sau trei) versete consecutive, dar şi în interiorul unuia şi aceluiaşi verset, la începutul fiecăruia dintre enunțurile constitutive ale acestuia. Anafora vizează repetarea unui singur termen (cf. „*Deşteaptă-te*, slava mea! *Deşteaptă-te*, psaltire şi alăută! *Deştepta-mă-voi*[25] dimineața", Ps 107:2), a unei structuri comparative (cf. „*Mai mult decât* pe vrăjmaşii mei m-ai înțelepțit [...]/ *Mai mult decât* învățătorii mei am priceput [...]/ *Mai mult decât* bătrânii am înțeles [...]", Ps 118:98–100) şi, frecvent, a unei secvențe verbale mai ample: „*Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul* şi toate cele dinlăuntrul meu/ *Binecuvintează, suflete al meu, pe Domnul* şi nu uita toate răsplătirile Lui" (Ps 102:1–2); „*De n-ar fi fost Domnul cu noi*, să spună Israel!/ *De n-ar fi fost Domnul cu noi*, când s-au ridicat oamenii împotriva noastră" (Ps 123:1–2); „*Lăudați pe Domnul* că este bun, că în veac este mila Lui./ *Lăudați pe Domnul* dumnezeilor, că în veac este mila Lui./ *Lăudați pe Domnul* domnilor, că în veac este mila Lui" (Ps 135:1–3) ş.a. În exemple de genul celor în care se repetă o secvență mai amplă, repetiția anaforică poate avea funcție evocativ-retorică: „*De multe ori s-au luptat cu mine din tinerețile mele*, să spună Israel!/ *De multe ori s-au luptat cu mine, din tinerețile mele* şi nu m-au biruit" (Ps 128:1–2).

Sunt o serie de contexte în care funcția evocativă a repetiției se actualizează într-un cadru discursiv mai complex, de pildă, prin „reluarea" unei replici aparținând unui plan temporal trecut în prezentul rostirii, aspect relevant, printre altele, şi pentru aşa-numitul discurs repetat[26]. Astfel, în Psalmul 125, exclamația „neamurilor", la „întoarcerea robiei Sionului" (verset 1), redată în dialog narat (cf. „atunci *se zicea* [subl.n.] între neamuri: «Mari lucruri a făcut Domnul cu *ei!*»" [= poporul israelit, n.n.]), este reiterată, din perspectiva prezentului şi cea a pluralului inclusiv (poetul şi neamul său), într-o structură evocatoare a trecutului: „Mari lucruri a făcut Domnul cu *noi*" (verset 3).

Poemul psalmic oferă şi alte exemple de tipare sintactice repetitive.

De pildă, uneori, repetiția anaforică se asociază cu anadiploza: „*Cântați* şi vă bucurați şi *cântați*[27]./ *Cântați* Domnului cu alăută, cu alăută şi în sunet de psaltire" (Ps 97:6–7)[28] ş.a.

[25] Într-o accepție mai largă, şi această formă poate fi inclusă în structura anaforică.

[26] Concept ce apare pentru prima dată la Coşeriu (2000: 258), care îl definește ca reprezentând „tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»".

[27] În acest exemplu, coordonarea copulativă (*şi*) ar fi trebuit să impună un verb distinct de *a cânta* (cel puțin aceasta este aşteptarea receptorului); redundanța se susține însă retoric, semnificația din contextul menționat fiind una iterativă (cf. *cântați* „şi *iar* cântați, cântați *din nou*"), respectiv durativă (cf. *cântați* „cântați *în continuare*, *fără întrerupere*").

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Un tip aparte de repetiție este reprezentat de secvența verbală sumară (în general, o propoziție scurtă) care se repetă în partea finală a fiecărui verset psalmic; este vorba despre așa-numita *epiforă* sau *repetiție epiforică*. De exemplu, în Psalmul 117, caracterul desăvârșit al milosteniei divine, care stă la baza întregii Creații, este exprimat prin secvența verbală *că este bun*, *că în veac este mila Lui*: „Lăudați pe Domnul *că este bun, că în veac este mila Lui*./ Să zică, dar, casa lui Israel, *că este bun, că în veac este mila Lui*./ Să zică, dar, casa lui Aaron, *că este bun, că în veac este mila Lui*./ Să zică, dar, toți cei ce se tem de Domnul, *că este bun, că în veac este mila Lui*" (Ps 117:1–4).

Credința desăvârșită este proclamată prin punerea tuturor întreprinderilor (pozitive) specific umane sub semnul numelui Domnului. În exemplul care urmează, repetiția epiforică este dezvoltată în schema paralelismului sintactic sinonimic: „Toate neamurile m-au înconjurat *şi în numele Domnului i-am înfrânt pe ei*./ Înconjurând m-au înconjurat *şi în numele Domnului i-am înfrânt pe ei*./ Înconjuratu-m-au ca albinele fagurele, dar s-au stins ca focul de spini *şi în numele Domnului i-am înfrânt pe ei*" (Ps 117:10–12).

Repetiția digresivă, cu caracter didactic/explicativ, valorificată în scopul calificării mai pregnante, al lămuririi unui anumit conținut/referent (adesea, planul transcendent), este deosebit de bine reprezentată în creația psalmică: „Munții ca ceara s-au topit *de fața Domnului*, *de fața Domnului* ***a tot pământul***" (Ps 96:5); „Ca să-l aşeze *cu cei mari*, *cu cei mari* ***ai poporului Său***" (Ps 112:8); „*De fața Domnului* s-a cutremurat pământul, *de fața Dumnezeului* ***lui Iacob***" (Ps 113:7); „Că acolo s-au suit *semințiile*, ***semințiile Domnului***..." (Ps 121:4); „Că acolo s-au aşezat *scaunele* la judecată, ***scaunele pentru casa lui David***" (Ps 121:5) ş.a.

Am putea delimita şi un alt tip de repetiție, anume repetiția *de precizare* şi *de asociere*, a cărei funcție didactică este şi mai pregnantă raportat la exemplele consemnate anterior. Dacă, în contextele de mai sus, reluarea implică repetarea unei structuri şi „amplificarea digresivă" a acesteia într-o construcție nominală (cel mai adesea, genitivală), în exemplele pe care le consemnăm în continuare, reluarea unui termen sau a unei sintagme exprimat(e) anterior presupune relaționarea copulativă a acestei secvențe repetate cu o alta, circumscrisă aceluiaşi univers referențial (cf. *infra*, instrumentarul specific poemului psalmic, concepte relevante pentru ordinea divină, relația între generații ş.a.). Această formă de repetiție didactică este conotată inclusiv pragmatic, ea jucând rolul unei strategii discursive de *captatio benevolentiae*: „Cântați Domnului *cu alăută, cu alăută* ***şi în sunet de psaltire***" (Ps 97:7); „Aduceți-vă aminte *de minunile Lui*, pe care le-a făcut; *de minunile Lui* ***şi de judecățile gurii Lui***"[29] (Ps 104:5); „Sporească-vă Domnul pe *voi*, *pe voi* ***şi pe copiii voştri***!" (Ps 113:22) ş.a.

Funcția de precizare a structurii repetitive este valorificată şi în contexte antonimice, în astfel de situații putându-se vorbi despre o repetiție de precizare şi

[28] *Cântați*$_3$ se raportează anaforic la *cântați*$_1$, respectiv anadiplotic la *cântați*$_2$.
[29] Enunțul se dezvoltă inclusiv prin valorificarea unui tipar (imperfect) de anadiploză.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

de disociere (vs asociere): „Nu nouă, Doamne, *nu nouă*, ***ci numelui Tău*** se cuvine slavă, pentru mila Ta şi pentru adevărul Tău” (Ps 113:9).

2.5. Construcții eliptice şi apozitive. Performative implicite

Elipsa verbului copulativ, cât şi a predicatului verbal, reprezintă o particularitate arhaică, explicabilă, în textele româneşti vechi, prin situația din originalul slavon[30]. Este unul dintre aspectele relevante pentru oralitate (cf. Irimia 1999: 213; v. şi GA 2005: 748) şi care încarcă liric poemul psalmic[31], conferindu-i în acelaşi timp o incontestabilă notă de modernitate, prin cultivarea frazei nominale.

Mai mult, dincolo de a fi (doar) expresia unui tipar lingvistic conservator, fidel originalului slavon avut la dispoziție, acest tip de frază, pentru care manifestă o predilecție evidentă textul biblic, reflectă foarte probabil o structură lingvistică elementară, specifică etapelor primare de dezvoltare a limbilor.

Astfel, conform studiilor de specialitate, în etapele mai vechi ale limbilor predomina fraza nominală, categoriile specifice cuvântului cu rol de predicat constituindu-se mai târziu, ceea ce echivalează cu a recunoaşte că specializarea ca nume a subiectului s-a realizat pe plan morfologic mai devreme comparativ cu specializarea ca verb a predicatului (pentru informații mai detaliate, a se vedea Benveniste 1973). Dezvoltarea sintactică firească a limbilor lumii, de la nominal către verbal, se poate susține inclusiv din perspectiva studierii deprinderii exprimării „relaționate” (dincolo de granițele unui singur cuvânt) la copii. Astfel, în primele faze de dezvoltare lingvistică, articularea se face exclusiv pe bază nominală, verbul nefiind inclus în „schema” sintactică decât într-o etapă ulterioară. Considerăm că – atât în cazul deprinderii limbii la nivel individual, cât şi de comunitate – nu se poate ignora reprezentarea superioară a realității extralingvistice prin semne circumscrise nominalului, iar nu verbalului, aspect cu implicații în planul constituirii unui anumit tip de enunț (primar), superior cuvântului.

În textul psalmic, exprimarea eliptică se asociază cu o anumită solemnitate/sententiozitate a tonului, de altfel, unul dintre aspectele fundamentale care conferă specificitate stilistică scrisului religios.

Elipsa (verbului copulativ sau predicativ) poate apărea la nivel de propoziție, secvență care, într-o serie de situații, se suprapune formal cu versetul respectiv. Exemplele pe care le consemnăm în continuare par a fi ilustrative pentru ceea ce în literatura de specialitate este desemnat drept elipsă propriu-zisă[32]: „[...] cuvintele

[30] Se pare că, în limba textelor vechi, elipsa verbului copulativ (care este şi mult mai frecventă comparativ cu omiterea predicatului verbal) se explică în primul rând prin situația din textele slave corespunzătoare (ILRLV 1997: 149).

[31] Acest aspect sintactic este văzut, de pildă, în GA 2005: 748, nu numai în relație cu necesitatea de economie în limbaj, ci şi prin prisma factorului afectiv-expresiv, elipsa având, din această perspectivă, valoarea unei figuri de construcție.

[32] Concept definit (în opoziție cu elipsa condiționată textual, anaforică) drept acea omisiune care depinde atât de contextul verbal, cât şi de cel situațional, fiind, mai exact, „condiționată de contextul verbal, în general” (v. GA 2005: 750).

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Domnului în foc [sunt, n.n.] lămurite" (Ps 17:33); „Domnul [este = se află, n.n.] în mijlocul lor, pe Sinai, în locaşul Său cel sfânt" (Ps 67:18); „Lucrurile mâinilor Lui [sunt, n.n.] *adevăr şi judecată*" (Ps 110:7) ş.a.

Mai diversificate sunt cazurile de manifestare a acestui fenomen lingvistic la nivel de frază.

O situație întâlnită în textul psalmic este aceea a distribuției în tandem (în limitele uneia şi aceleiaşi fraze, prin juxtapunere sau coordonare copulativă) a unei propoziții cu predicat exprimat, respectiv a uneia eliptice, într-un tipar ce evocă întru câtva paralelismul sintactic: „Doamne, în cer este mila Ta şi *adevărul Tău* [este, ajunge, n.n.] *până la nori*" (Ps 35:5); „Foc înaintea Lui va arde şi *împrejurul Lui* [va fi, n.n.] *vifor mare*" (Ps 49:4); „Gura mea va vesti dreptatea Ta, *toată ziua* [va vesti, n.n.] *mântuirea Ta*, [...]" (Ps 70:16); „Munții au săltat ca berbecii şi *dealurile* [au săltat, n.n.] *ca mieii oilor*" (Ps 113:4) ş.a. Sunt, cum se poate observa, contexte, în care verbul este omis în „cel de-al doilea enunț", acesta „deducându-se" dintr-un enunț anterior, circumscris aceluiaşi verset. Exemplele subsumate acestei categorii ilustrează un fenomen sintactic definit în literatura de specialitate ca brahilogie sau subînțelegere, mai exact „o formă particulară a elipsei constând în suprimarea unor componente ale enunțului deja exprimate în acelaşi context" (GA 2005: 748). În contexte de acest gen, omisiunea sintactică este pusă în serviciul evitării redundanței (*ibidem*), prin urmare exemplele prezentate neprezentând relevanță propriu-zisă cât priveşte predilecția textului religios pentru fraza nominală. În schimb, situațiile în care prima propoziție constitutivă a unei fraze/unui verset este eliptică de predicat, susțin propensiunea textului psalmic pentru fraza nominală, având în vedere că, în astfel de contexte, omisiunea respectivă nu se justifică prin redundanță: „*Dumnezeul meu* [= este, n.n.], *ajutorul meu* şi voi nădăjdui spre Dânsul" (Ps 17:2); „*În mâinile Tale*, [este, îmi pun, n.n.] *soarta mea* [*subl.n.*], izbăveşte-mă din mâna vrăjmaşilor mei..." (Ps 30:15); „*Legea Dumnezeului său* [este, se află, n.n.] *în inima lui* şi nu se vor poticni paşii lui" (Ps 36:31) ş.a.

Şi mai elocvent încă este ilustrat conceptul de *frază nominală* prin contexte în care toate enunțurile componente ale unei frazei/unui verset sunt eliptice de predicat: „Glasul Domnului [strigă, se aude, n.n.] întru tărie, glasul Domnului [se aude, n.n.] întru mare cuviință" (Ps 28:4); „Ochii Domnului [sunt îndreptați, n.n.] spre cei drepți şi urechile Lui [ascultă, n.n.] spre rugăciunea lor" (Ps 33:14); „Scaunul Tău [va fi, va exista, n.n.] în veacul veacului, toiag de dreptate [este, n.n.] toiagul împărăției Tale" (Ps 44:8) ş.a.

Elipsa apare şi în organizări sintactice mai complexe, de pildă ternare, la nivelul unui verset (în care se subînțelege copulativul *a fi*). Uneori, „omisiunea" verbului, coroborată cu organizarea enunțului respectiv pe baza construcțiilor comparative generează efecte stilistice evidente: „Şi scaunul lui [al lui David, n.n.] [străluceşte, n.n.] ca soarele înaintea Mea şi [străluceşte, n.n.] ca luna întocmită în veac şi [este, n.n.] martor credincios în cer" (Ps 88:36). În alte contexte, noțiunile primesc definiții al căror caracter sintetic este în favoarea metaforicului (potențat inclusiv prin valorificarea dativului adnominal), dar şi a solemnului, aceasta cu atât

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

mai mult cu cât enunțurile respective sunt eliptice de predicat: „Locaşul cocostârcului [este, se află, n.n.] în chiparoşi. Munții cei înalți [sunt, n.n.] adăpost cerbilor, stâncile [sunt, n.n.] scăpare iepurilor" (Ps 103:19).

O serie de exemple conțin structuri aflate undeva la granița dintre construcțiile eliptice şi cele apozitive[33] (cf., de pildă, „Jertfa lui Dumnezeu: [este, n.n.] *duhul umilit* [...]" (Ps 50:18); „Al Meu este Galaadul şi al Meu este Manase şi Efraim, [care este, n.n.] *tăria capului Meu*,/ Iuda [este?, n.n.] *împăratul Meu*; Moab [este, n.n.] *vasul nădejdii Mele*" (Ps 59:7–8) ş.a.), cele din urmă ilustrând, de altfel, o altă particularitate a sintaxei primare. Legat de acest aspect, trebuie spus că există opinii (v., de exemplu, Simenschy, Ivănescu 1981 sau Wald, Sluşanschi 1987) potrivit cărora tipul cel mai vechi de legătură între cuvinte va fi fost apoziția, iar nu relația subiect – predicat. Problema se cuvine a fi înțeleasă (şi) în relație cu fraza nominală şi, implicit, cu specializarea mai târzie a predicatului ca verb (cf. şi *supra*). Astfel, în lucrările de specialitate (cf., de pildă, Wald, Sluşanschi 1987: 58 ş.u.), structura apozitivă este tratată ca particularitate sintactică arhaică/primară a limbii, alături de o serie de aspecte (sintactice), toate relevante pentru absența unei stricte subordonări a unor termeni în raport cu alții. Această caracterizare sintactică corespunde definiției date apoziției în *Gramatica* Academiei, unde se insistă asupra *neintegrării sintactice* a acestei structuri într-un grup:

> „Deşi au caracteristici comune, relația apozitivă se delimitează de relațiile sintactice de subordonare şi de coordonare. Între termenii construcției apozitive nu se dezvoltă ierarhia sintactică specifică relației de dependență; apoziția nu este un atribut, nu este integrată sintactic într-un grup (nu reprezintă o funcție sintactică, nefiind legată sintactic, ci doar semantic de centrul sintagmei din care face parte)" (GA 2005: 619).

Pe baza contextelor furnizate de textul psalmic, putem spune că entitatea care „beneficiază" cel mai frecvent de acest tip de definire apozitivă este Iahve, aspect de altfel firesc într-un poem ce stă sub semnul encomiasticului, al preamăririi Divinității supreme. Este un cadru discursiv în care – aşa cum am remarcat şi cu alte ocazii (cf., de pildă, Teleoacă 2012b) – centrul de greutate se mută de pe persoana I (= persoana subiectului uman, psalmistul), pe persoana a II-a, cea a interlocutorului divin (= Iahve). Această „deplasare" se desfăşoară sub semnul unei strategii a smereniei orantului, în dialogul său cu Sacrul. În acest context, apoziția – văzută în lucrările de specialitate (v. GA 2005: 620) ca un concept strâns legat de pragmatică – reprezintă o strategie discursivă, un act discursiv pe seama căruia este pusă o anumită intenție de comunicare, bunăoară, preaslăvirea transcendentului în contexte (imnice) de genul celor pe care le vom evidenția mai jos. Dacă pentru alte tipuri de texte religioase (cf., de pildă, textul catihetic) am admis, în perspectivă semiotică, o reformulare didactică, în poemul psalmic reformularea apozitivă îndeplineşte o funcție retorică-encomiastică[34].

[33] De altfel, distanța dintre cele două tipuri de structuri sintactice nu este chiar atât de mare, în acest sens vorbindu-se, de pildă, despre caracterul *predicativ* al apoziției (v. GA 2005: 620).

[34] Funcția de reformulare a apoziției, ca modalitate de exprimare adecvată şi eficientă, este recunoscută şi în GA 2005: 623, 629.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Un tip aparte de apoziție, pe care am putea-o cataloga drept specifică textului psalmic, este cea care rezultă din echivalența/coreferențialitatea[35] „Dumnezeu/Doamne – Dumnezeul meu", relevantă cât privește relația intimă dintre om/psalmist și Divinitate: „Lăuda-Te-voi în alăută, *Dumnezeule, Dumnezeul meu*" (Ps 42:5); „Lăuda-Te-voi, *Doamne, Dumnezeul meu*, cu toată inima mea și voi slăvi numele Tău în veac" (Ps 85:11) ș.a. Această intimitate este „recunoscută" de Însuși Iahve: „[...] și-ți voi grăi ție, Israele! [...] Și voi mărturisi ție: *Dumnezeu, Dumnezeul tău* sunt Eu" (Ps 49:8). În alte contexte, lui *meu* (/*tău*) i se substituie" *nostru/vostru*: „Binecuvintează-ne pe noi, *Dumnezeule, Dumnezeul nostru*" (66:6); „[...] că sfânt este *Domnul, Dumnezeul nostru!*" (Ps 98:10) ș.a.

Se impun atenției numeroasele structuri genitivale (simple, binare sau ternare, juxtapuse sau coordonate copulativ), valorificate de textul psalmic pentru a face referire la Divinitatea supremă; sunt contexte în care apoziția reprezintă „un indice al domeniului bazei" (GA 2005: 620), cu funcția de a predica proprietățile acesteia. Din această perspectivă, prin apoziție se actualizează un anume tip de comentariu digresiv, apoziția reluând și completând informația furnizată de bază: „[...] izbăvitu-m-ai, Doamne, *Dumnezeul adevărului*" (Ps 30:5); „Izbăvește-mă de vărsarea de sânge, Dumnezeule, *Dumnezeul mântuirii mele*" (Ps 50:15); „Să se tulbure de fața Lui, *a Părintelui orfanilor și a Judecătorului văduvelor*" (Ps 67:5); „Că al Domnului este sprijinul și al Sfântului lui Israel, *Împăratului nostru*" (Ps 88:18) ș.a.

Mai slab reprezentate sunt structurile dativale, în interiorul cărora apoziția se acordă adesea – în conformitate cu un tipar sintactic arhaic – cu termenul determinat: „Veniți să ne bucurăm de Domnul și să strigăm lui Dumnezeu, *Mântuitorului nostru*" (Ps 94:1) ș.a.

Cum s-a putut desprinde și din discuția anterioară, apoziția se actualizează în tipare simple, dar și mai complexe sau înlănțuite (cf. GA 2005: 627), acestea din urmă corespunzând fie unor structuri cu mai multe „atribute" coordonate/juxtapuse, fie unor apoziții propoziționale[36]; sunt și situații în care cele două tipuri structurale complexe coexistă în același context: „Domnul puterilor cu noi, *sprijinitorul nostru, Dumnezeul lui Iacob* (Ps 45:7); „Așteptat-am pe Dumnezeu, *Cel ce mă mântuiește de puținătatea sufletului și de vifor*" (Ps 54:8); „Auzi-ne pe noi, Dumnezeule, *Mântuitorul nostru, nădejdea tuturor marginilor pământului și a celor de pe mare departe*" (Ps 64:6) ș.a.

Aspectele pe care le vom prezenta în continuare ar putea fi considerate relevante pentru ceea ce în bibliografia de specialitate este cunoscut drept *asindet*, acea figură de construcție constând în elipsa conectorilor care exprimă relația unui grup sintactic, a unei propoziții sau a unei fraze (v. *ibidem*: 751). Dacă în poezia

[35] Este relevantă, în acest sens, definirea apoziției ca un tip special de relație, de echivalență discursivă, care se instituie între două secvențe lingvistice coreferențiale: baza (pe prima poziție), respectiv apoziția (pe cea de-a doua) (*ibidem*: 619). Echivalența dintre cele două elemente este posibilă grație unicității referentului (*ibidem:* 621).

[36] Deși nondependente sintactic de bază, propozițiile apozitive pot fi introduse în enunț prin conectori specifici subordonatelor (cf. GA 2005: 622); în textul psalmic, acești conectori sunt reprezentați în special prin pron. *cel ce*.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

modernă acest tip special de elipsă este cultivat în scop stilistic (cf. *ibidem*), în creația psalmică, structurile asindetice reprezintă foarte probabil mărturia unor organizări sintactice arhetipale[37], deşi nu excludem la modul absolut posibilitatea ca în textul biblic originar (ebraic) astfel de „omisiuni" să fi fost văzute inclusiv în calitatea lor de figuri generatoare ale unui efect estetic.

În plan pragmatic-logic, acestei figuri (stilistice) îi corespund aşa-numitele *performative implicite* (în terminologia lui Austin 2005: 79), structuri semantico-pragmatice relevante pentru caracterul arhaic al limbii în care au fost elaborate (cf. *ibidem*).

Cum se admite în lucrările de specialitate (v., de pildă, Wald, Sluşanschi 1987: 98 ş.u.), într-un stadiu primar de dezvoltare lingvistică, parataxa (mai puțin coordonarea) a fost utilizată ca mijloc al legăturii şi în fraza formată prin subordonare. Inițial, se poate presupune că propoziția secundară nu avea nicio trăsătură distinctivă față de una principală, raportul de dependență reieşind numai din context, din confruntarea sensurilor celor două predicate. Ulterior, dezvoltarea subordonării se va realiza paralel cu dezvoltarea în propoziție a recțiunii. Textul biblic românesc − ca literatură „de gradul doi", constituită prin actul traducerii − păstrează astfel de structuri asindetice implicite în virtutea conservatorismului (şi dogmatismului) bine cunoscut al scrisului religios. Astfel, în versiunea ortodoxă luată în discuție, nu puține sunt situațiile în care propozițiile constitutive ale unei fraze se găsesc într-un raport de falsă juxtapunere/coordonare, aşa cum se poate constata pe baza criteriului logico-semantic şi cum se poate deduce din context: „Dumnezeul meu, ajutorul meu şi voi nădăjdui spre Dânsul" (Ps 17:2); „În mâinile Tale, soarta mea, izbăveşte-mă din mâna vrăjmaşilor mei..." (Ps 30:15) ş.a. În realitate, aceste fraze „se decodează" astfel: „Voi nădăjdui spre Dumnezeu *pentru că* Acesta este [= a fost mereu] ajutorul meu", respectiv „Îmi pun în mâinile Tale soarta mea *ca să* mă izbăveşti din mâna vrăjmaşilor mei".

Cele mai multe dintre structurile de adâncime înregistrate în textul psalmic „conțin" o subordonată cauzală, mult mai rar o consecutivă. Uneori, aceste valori se precizează şi printr-un corelativ (a se vedea, de pildă, corelativul *pentru aceasta*, care „reia" relativ frecvent subordonata cauzală respectivă). Nu lipsesc însă nici exemplele care pot fi caracterizate printr-o anumită ambiguitate/neunivocitate semantică (cf. *infra*, discuția noastră).

În majoritatea situațiilor consemnate de noi, parataxa se realizează la nivelul unor enunțuri/propoziții separate prin „punct şi virgulă": „Din pârâu pe cale va bea; *pentru aceasta* va ridica capul" (Ps 109:7) ↔ „Va ridica capul *pentru că* va bea din pârâu"[38]; „Mai înainte de a fi umilit, am greşit; *pentru aceasta* cuvântul Tău am păzit" (Ps 118:67) ↔ „Am păzit cuvântul Tău *pentru că* am greşit"; „Socotit-am

[37] În această ordine de idei, este important de precizat că astfel de organizări nu apar izolat în textul psalmic, ci, dimpotrivă, foarte frecvent, ele putând fi catalogate ca mărci stilistice specifice acestui tip de text (religios).

[38] Versetul conține o imagine metaforică a recăpătării încrederii, a triumfului vieții, a reînvierii din propria cenuşă: mitul păsării Phoenix se împleteşte cu cel hristic (Psalmul 109 este, de altfel, unul dintre psalmii mesianici).

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

călcători de lege pe toți păcătoşii pământului; *pentru aceasta* am iubit mărturiile Tale, pururea" (Ps 118:119) ↔ ; „Am iubit mărturiile Tale *pentru că* am socotit călcători de lege pe toți păcătoşii pământului"; „Rodul muncii mâinilor tale vei mânca. Fericit eşti; bine-ți va fi" (Ps 126:2) ↔ „Vei fi fericit şi îți va fi bine *pentru că* vei mânca rodul..." ş.a.

Mult mai puțin numeroase sunt exemplele în care cele două enunțuri constitutive ale unei fraze sunt separate prin „două puncte" (cf. „Domnul împărățeşte: să tremure popoarele [...]" (Ps 98:1) ↔ „Domnul este atât de mare/împărățeşte *astfel încât* popoarele tremură/*astfel încât* se cuvine ca popoarele să tremure"), respectiv prin virgulă: „Domnul este ajutorul meu, nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul" (Ps 117:6) ↔ „Nu mă voi teme de ce-mi va face omul *pentru că* Domnul este ajutorul meu".

Există şi situații în care o conjuncție coordonatoare (cel mai adesea copulativul *şi*) îndeplineşte, în structura de adâncime, funcția unui conector subordonator (de regulă, cu sens consecutiv sau final): „În mare este calea Ta şi cărările Tale în ape multe *şi* urmele Tale nu se vor cunoaşte" (Ps 76:18) ↔ „Calea Ta este aşa de bine ascunsă în mare şi în ape multe, ***că/încât*** *urmele Tale nu se vor cunoaşte*" (context care dezvoltă, de fapt, o metaforă a lui *deus otiosus*, inaccesibil umanului); „Şi-i va ajuta pe ei Domnul *şi*-i va izbăvi pe ei *şi*-i va scoate pe ei din mâna păcătoşilor [...] (36:40) ↔ „Şi-i va ajuta pe ei Domnul ***ca să***-i izbăvească şi ***ca să***-i scoată din mâna păcătoşilor" ş.a.

Cum remarcam şi mai sus, o serie de structuri pot primi mai multe citiri/interpretări, în structura de adâncime:

– cauzal – conclusiv: „Lipitu-s-a de pământ sufletul meu; viază-mă după cuvântul Tău" (Ps 118:25) ↔ **1.** „*Pentru că* sufletul meu s-a lipit de pământ, trezeşte-mă la viață" sau **2.** „Sufletul meu s-a lipit de pământ, *prin urmare*, trezeşte-mă la viață!";

– condițional – cauzal – final: „[...] ridicați mâinile voastre spre cele sfinte şi binecuvântați pe Domnul./ Te va binecuvânta Domnul din Sion..." (Ps 133:2–3) ↔ **1.** „*Dacă* Îl binecuvântați pe Domnul, *atunci* şi voi veți primi binecuvântarea Acestuia"; **2.** „Să Îl binecuvântați şi Domnul *pentru ca* şi voi să aveți parte de binecuvântarea Lui" sau **3.** „Domnul vă va binecuvânta *întrucât* a primit laudele voastre" ş.a.

Performative implicite se actualizează şi în cazul a numeroase contexte conținând interogative retorice; şi în astfel de situații, valoarea semantică a subordonatei din structura de adâncime este cel mai adesea tot una cauzală: „Domnul este luminarea mea şi mântuirea mea; *de cine mă voi teme*?" (Ps 26:1) ↔ „Nu mă voi teme de nimeni, *întrucât* Domnul este luminarea mea şi mântuirea mea"; „Domnul este apărătorul vieții mele; *de cine mă voi înfricoşa?*" (Ps 26:2) ↔ „Nu mă voi înfricoşa de nimeni *pentru că* Domnul este apărătorul vieții mele" ş.a.

„Evitarea" relaționărilor sintactice prin conectori (în speță, subordonatori) presupune un oarecare efort din partea cititorului, în scopul actualizării semnificațiilor latente ale unui text. Implicarea şi participarea receptorului la descifrarea sensurilor unui text conferă, fără îndoială, o notă de modernitate

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

textului respectiv (ce poate fi definit ca text „deschis”[39], „în mişcare”, în condiţiile în care acesta se performează propriu-zis în actul receptării), cu precizarea că, în cazul discuţiei de faţă, conceptul de *modernitate* se defineşte în termeni specifici, fiind vorba despre o modernitate involuntară, rod al unei „expresivităţi involuntare”[40]: anumite tipare arhaice, cum sunt, bunăoară, şi structurile asindetice implicite, sunt percepute, din perspectiva unei receptări actuale, drept structuri stilistice (poetice) propriu-zise, şi nu ca reminiscenţe ale unei organizări sintactice arhetipale. Într-o asemenea situaţie discursivă, arhaicul devine, paradoxal, una dintre sursele modernului şi, implicit, ale conotaţiei, deci ale poeticului[41]. Enunţurile concentrate, în care „ignorarea” integrării sintactice (în speţă, a subordonării) „lasă loc” unei interpretări neunivoce, constituie adesea cadrul discursiv adecvat de manifestare a unei deosebite bogăţii semnificative, ce trebuie înţeleasă – aşa cum am arătat şi cu alte ocazii (v., de pildă, Teleoacă 2013) – în relaţie cu acea doză de incertitudine semantică ce caracterizează textul sacru.

Vom încerca să ilustrăm această afirmaţie[42] referindu-ne la versetul 10 al Psalmului 111. La o primă vedere, în componenţa acestui verset intră trei enunţuri „nelegate” semantic-referenţial între ele: „Începutul înţelepciunii este frica de Domnul; înţelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea. Lauda Lui rămâne în veacul veacului”. Potrivit învăţăturii versetului citat, omul atinge o treaptă superioară în propria evoluţie spirituală atunci când îşi defineşte locul în univers în raport cu Divinitatea supremă. Frica este, de fapt, mărturia dobândirii acestei conştiinţe[43]. Conţinutul acestui enunţ devine şi mai clar prin transpunerea sa în topica firească (cu subiectul plasat pe primul loc, aşa cum, de altfel, şi apare în *Pildele lui Solomon*[44], Ps 1:7): „Frica de Domnul reprezintă/echivalează cu începutul înţelepciunii” (un enunţ ce îmbracă forma unei definiţii, aspect relevant pentru caracterul didactic al textului). Sintagma „începutul înţelepciunii” sintetizează un concept-cheie în descifrarea sensurilor poemului psalmic, în măsura în care acesta constituie condiţia *sine qua non* pentru o evoluţie spirituală ulterioară. Cel de al doilea enunţ al versetului (cf. „înţelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea”) se referă, în ultimă instanţă, tot la *frica de Domnul*[45]: toţi cei care împărtăşesc – spiritual vorbind – *frica de Domnul* fac dovada unei „înţelegeri bune”, sintagmă în care adjectivului calificativ *bună* i se opune noţiunea de „distorsionat”, „răstălmăcit”,

[39] În sensul în care acest concept este definit de Umberto Eco, în *Opera aperta*, 1962.

[40] Concept impus în literatura de specialitate de Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1977.

[41] Aceasta dacă excludem întru totul posibilitatea ca, în originalul ebraic, astfel de structuri asindetice să fi fost valorificate (în mod conştient) şi ca figuri de stil.

[42] Deşi corpusul de exemple/contexte prezentat anterior va fi furnizat, probabil, unele argumente în acelaşi sens.

[43] La nivelul mentalului popular, această idee este sintetizată în expresia „Nu ţi-e frică de Dumnezeu!?”.

[44] Prin urmare, avem a face cu o secvenţă recurentă în textul biblic, aparţinând categoriei „discursului repetat”, în terminologie coşeriană (v. Coşeriu 2000: 258).

[45] Într-o structură semnificativă de suprafaţă, cliticul *o* face trimitere la substantivul *înţelegere* (*bună*); în acest caz, interpretarea „s-ar rezuma” la ideea raportului dintre o stare de lucruri şi efortul mai mic sau mai mare pe care omul îl face pentru a atinge condiţia respectivă.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

„în contradicţie cu realitatea adevărată, cu ceea ce este autentic”. Prin urmare, *înțelegerea bună* se leagă de... „înțelepciune”, ba, mai mult, înțelepciunea ar putea fi definită drept o „înțelegere bună”. Este o relație circulară: dacă ai înțelepciune, poți înțelege; dacă faci în mod constant efortul de a înțelege (cf. „[…] tuturor celor ce *o fac pe ea*”), şansele de a dobândi înțelepciunea vor fi pe măsura străduniilor tale. Cu alte cuvinte, stă în puterea omului, „la discreția” propriului său liber-arbitru de a accede sau nu la spiritual. Relaționarea primelor două enunțuri ale versetului, într-o structură semnificativă de adâncime, este susținută inclusiv la nivel etimologic: atât verbul *a înțelege,* cât şi substantivul *înțelepciune* fac parte din aceeaşi familie lexical-etimologică (lat. *intelligere* > *înțelege*; lat. *intellectionem* > *înțelepciune*). Ultimul enunț, „Lauda Lui rămâne în veacul veacului”, joacă rolul unei propoziții regente pentru celelalte două enunțuri, care, la rândul lor, pot fi „încărcate” cu un conținut cauzal: „Îl lăudăm pe Domnul *pentru că* «Începutul înțelepciunii este frica de Domnul»”. Lauda vine însă, în egală măsură, şi în continuarea „argumentației” din versetul anterior, cuvenindu-se a fi înălțată pentru izbăvirea adusă poporului israelit: „Izbăvire a trimis poporului Său. Sfânt şi *înfricoşător* [epitet ce „evocă” sau, mai degrabă, în acest context, anticipează sintagma/conceptul *frica de Domnul* [46]] este numele Lui” (Ps 111:9). În acelaşi timp, nu este exclusă nici interpretarea tuturor celor trei enunțuri constitutive ale versetului drept propoziții principale, aflate (primele două) în raport de coordonare copulativă (un *şi* „filigranat”: cf. „Începutul înțelepciunii este frica de Domnul *şi* înțelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea”), respectiv conclusivă, cât priveşte relația sintactică dintre primele două propoziții şi cea de-a treia: „Începutul înțelepciunii este frica de Domnul [...], *deci* lauda Lui rămâne [= se cuvine să rămână] în veacul veacului”. În această lectură şi prin considerarea unei topici fireşti a subiectului (cf. „*Frica de Domnul* este începutul înțelepciunii *şi* înțelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea”), devine mai clară semnificația celui de-al doilea enunț al versetului, care, aşa cum remarcam mai sus, face trimitere tot la „frica de Domnul”. Astfel transpusă, prima parte a versetului 9 se actualizează într-o structură de paralelism sintactic sinonimic, având în vedere echivalența contextuală „înțelepciune – înțelegere bună”, dar şi reiterarea conceptului „frica de Domnul” în ambele secvențe.

3. Considerații finale

Drept mărturie a unei comunități culturale arhetipale, arhaice, context în care trebuie să fi fost fost create poemele incluse în *Cartea Psalmilor*, stau nu numai figurile semantice valorificate în acest cadru discursiv[47], ci şi o serie de aspecte definitorii pentru organizarea formală a textului psalmic.

[46] Temă „cu prelungiri” şi în Psalmul 111: „Fericit bărbatul *care se teme de Domnul*; întru poruncile Lui va voi foarte” (Ps 111:1).

[47] Aspect tratat de noi într-o contribuție recentă, aflată sub tipar, anume Dana-Luminița Teleoacă, *Repere ale articulării* ***esteticului*** *în creația psalmică modernă: figurile semantice şi relevanța lor în decodarea semiotică a unui text*.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Studiul nostru a evidențiat numeroase aspecte care, la o analiză profundă, se dovedesc a fi relevante (inclusiv) cât priveşte arhaicitatea lingvistică a textului biblic (psalmic).

În acest context, cel mai adesea, conceptul de *arhaicitate* se decodează în termenii unor structuri implicite (eliptice, asindetice) sau, dimpotrivă, ai unor construcții redundante (intensive, tautologice, în ultimă instanță, retorice).

În aceeaşi ordine de idei, sunt de menționat şi construcțiile neintegrate sintactic (apozitive), respectiv o serie de structuri orale. Cât priveşte acest ultim aspect, cum se ştie de altfel, oralitatea este înțeleasă în lucrările de specialitate inclusiv în relație cu arhetipalul. Acest mod cultural de a ființa (civilizația orală) presupune valorificarea unor instrumente specifice (definite, în speță, prin opoziție cu „instrumentarul" aferent culturii scrise), menite să faciliteze crearea, însuşirea, reproducerea şi transmiterea unor bunuri culturale (în cazul de față, valori religios-estetice). Din perspectiva celor afirmate, multe dintre figurile sintactice tratate în lucrarea noastră au putut fi văzute (şi) în calitatea lor de „catalizatori mnemonici" sau ca „puncte de reper" în realizarea unui act cultural.

Arhetipalul nu exclude însă poeticul/esteticul: în cele mai multe dintre situațiile prezentate, se poate admite funcția stilistică a diferitelor structuri sintactice, cultivate ca atare în textul ebraic, în concordanță cu legile cărora li se circumscrie poezia retorică, în termenii căreia se defineşte, în ultimă instanță, poemul psalmic. Totuşi, uneori, această interpretare se cuvine, mai degrabă, a fi limitată la nivelul unei receptări moderne a textului psalmic, cel puțin până în etapa în care cercetări sistematice, consacrate unor aspecte de genul celor abordate în studiul nostru (a se vedea, de pildă, construcțiile asindetice sau fraza nominală) ar putea invalida o astfel de teorie.

Problemele tratate în studiul de față, dar şi altele similare acestora, care fac obiectul de investigație al unei cercetări mai ample (care va fi publicată într-un articol intitulat *Semiotica discursului religios. Probleme de poetică, stilistică şi retorică*), pot fi văzute ca „auxiliare" ale unei poezii religioase retorice, în care patetismul, grandilocvența, emfaza sau, dimpotrivă, implicitul, elipticul, doza de incertitudine semantică etc. se constituie ca mărci specifice de definire a esteticului liric în aria culturală religioasă.

BIBLIOGRAFIE

a. Surse

Ps = *Psalmii*, în *Biblia sau Sfânta Scriptură* (tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., cu aprobarea Sf. Sinod), Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., 1988.

b. Lucrări de referință

Austin 2005 = J.L. Austin, *Cum să faci lucruri cu vorbe*, traducere din limba engleză de Sorana Corneanu, prefață de Vlad Alexandrescu, Piteşti, Editura Paralela 45.

Anania 2001 = *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sf. Sinod, versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Bucureşti, Editura I.B.M.B.O.R.

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

Anania 2011 = Bartolomeu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului, *Despre Cartea Psalmilor sau Psalmii lui David – Sfânta Scriptură, Biblia* (*apud* www.catehetica.ro › ... › Bartolomeu Anania).
Benveniste 1973 = E. Benveniste, *Indo-European Language and Society*, translated by Elizabeth Palmer, London, Faber and Faber.
Borțun, Săvulescu 2005 = Dumitru Borțun, Silvia Săvulescu, *Analiza discursului public*, Şcoala Națională de Studii Politice şi Administrative, Facultatea de comunicare şi relații publice „David Ogilvy".
Budagov 1961 = R.A. Budagov, *Introducere în ştiința limbii*, Bucureşti, Editura Ştiințifică.
Coşeriu 2000 = Eugeniu Coşeriu, *Lecții de lingvistică generală*, Chişinău, Editura ARC.
DTM = *Dicționar de termeni muzicali*, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu", Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2010.
Gomboş, *Psalmii* = Stelian Gomboş, *Psalmii veterotestamentari* (*apud* www.crestinortodox.ro/.../cartea-psalmilor-spiritualitatea-ortodoxa-121200.html, site consultat în februarie 2013).
GA 2005 = *Gramatica limbii române*, II, *Enunțul*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Hăulică 1981 = Cristina Hăulică, *Textul ca intertextualitate,* Bucureşti, Editura Eminescu.
Irimia 1999 = Dumitru Irimia, *Introducere în stilistică,* Iaşi, Editura Polirom.
ILRLV 1997 = *Istoria limbii române literare. Epoca veche* (*1532–1780*), coord.: Ion Gheție, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Maingueneau, Costa 1995 = D. Maingueneau, F. Cossuta, *L'analyse des discours constituants,* în „Langages", vol. 29, nº 117, p. 112–125.
Miclău 1977 = Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timişoara, Editura Facla.
Munteanu 2008 = Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Bucureşti, Editura Humanitas.
Popescu 1991 = Iulian Popescu, *Stil şi mentalități* (eseu), Constanța, Editura Pontica.
Saussure 1998 = Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, traducere şi cuvânt înainte de Irina Izverna-Tarabac, Iaşi, Editura Polirom.
Simenschy, Ivănescu 1981 = Th. Simenschy, Gh. Ivănescu, *Gramatica comparată a limbilor indo-europene*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.
Teleoacă 2012a = Dana-Luminița Teleoacă, *Particularități morfosintactice ale textului contemporan de rugăciune* (II), în „Limba română", Chişinău, XXII, nr. 3–4, p. 142–149.
Teleoacă 2012b = Dana-Luminița Teleoacă, *Strategii discursive în rugăciunea creştină* – conferință la Academia Română, susținută la 22 martie 2012.
Teleoacă 2012c = Dana-Luminița Teleoacă, *Conservatisme et expressivité dans la littérature religieuse. Quelques repères dans la définition d'un style scientifique (didactique) au niveau religieux*, în „Biblicum Jassyense", vol. 3, Iaşi, p. 55–79.
Teleoacă 2013 = Dana-Luminița Teleoacă, *Inovația lexicală în textul biblic modern:* ***construcție*** *vs* ***deconstrucție, identitate*** *vs* ***alteritate*** – conferință la Academia Română, susținută la 7 martie 2013.
Vințeler 1983 = Onufrie Vințeler, *Probleme de sinonimie*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.
Wald, Sluşanschi 1987 = Lucia Wald, Dan Sluşanschi, *Introducere în studiul limbii şi culturii indo-europene,* Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică.

SYNTACTIC STRUCTURES WITH A STYLISTIC FUNCTION IN OLD TESTAMENT'S *PSALMS*

ABSTRACT

In the category of proofs of an *archetypal*, *archaic* cultural community, a context in which the poems included in the *Book of Psalms* must have been created, we could mention not only the semantic figures of this kind of discourse frame, but equally an entire series of aspects that reveal the formal organisation of the psalm text.

Our research has shown numerous aspects that, at a more profound analysis, prove to be consistent and also show the linguistic archaicity of the biblical text. This is a concept which we

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)

should interpret mostly in comparison with an entire series of implicit (elliptic, asyndetic) structures or on the contrary redundant (intensive, tautological, rhetoric) structures. In the same way, it is worth pointing out the non-integrated structures from the syntactic point of view or the constructions that show the orality of the psalm texts and which were defined in our research, in the sense of this interpretation, as mnemotechnic catalysts or ”reference points” in the expression of a cultural act, in particular a religious and aesthetic act.

“The archetypal” does not exclude however “the poetical”/”the aesthetic”: in many of the cases presented in our study, it is possible to admit a stylistic function of different syntactic structures, valued as such in the Hebrew text, in compliance with the laws to which the rhetoric poetry is circumscribed, a quality which the psalm poem ultimately has.

There are aspects whose validity is conformed following a detailed investigation of several syntactic structures identified in a modern Orthodox version of the biblical text, namely the syntactic parallelism, the anadiplosis, the refrain, the repetition (anaphoric and epiphoric), the elliptic and appositive constructions, as well as an entire series of implicit structures.

Keywords: *syntactic*, *stylistic*, *syntactic parallelism*, *appositive structures*, *implicit performatives.*

BDD-A25152 © 2014 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:21 UTC)